

HAKİMLİK TEMİNATI KURUMUNUN ORTAYA ÇIKIŞI

Occurence Of Security Of Judicial Tenure

Ali SAÇAR*

1. Giriş

Demokratik hukuk devletinin oluşumunda kuvvetler ayrılığı önemli bir işlev üstlenmektedir. Yasama ve yürütme organlarının birbirinden ayrılması ve bunların oluşumunda demokratik usullerin tercih edilmesi mutlak monarşi anlayışının dışlanması anlamına gelmekle, hukuk ile sınırlanmış yönetici anlayışının kabul edildiğini göstermektedir. Bu noktada özellikle yasamanın ve yürütmenin eylem ve işlemlerinin bağımsız yargının denetimine açık olmasının sağlanması, devlet karşısında bireyin hak ve özgürlüklerinin korunmasında en temel hususlardan birisi olarak görülmektedir. Bugün bağımsız ve tarafsız yargı yerlerinin varlığı, kuvvetler ayrılığı ve hukuk devleti gibi kurumlarla birlikte varlığı zorunlu bir unsur olarak düşünülmektedir¹.

Bu çalışmada, bağımsız yargı yerlerinden söz edilebilmesi için gerekli asgari güvencelerden birisi olan hakimlik teminatı kurumunun hukuk tarihinde üstlendiği işlevin anlaşılabilmesi için 17. Yüzyıl İngiliz anayasal gelişmeleri çerçevesinde pozitif hukuk düzleminde ortaya çıkışı

---

* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

¹ Bununla birlikte yargı bağımsızlığını kuvvetler ayrılığına ilişkin kuramsal tartışmaların dışında tutmak gerektiği, devletlerin kuvvetler ayrılığına yönelik tercihlerinin farklı olabilmesine rağmen yargı bağımsızlığının temel ilke olarak bütün hukuk devletlerinde kabul edildiği de dile getirilmektedir. Münci Kapani, İcra Organı Karşısında Hakimlerin İstiklali, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınlarından: 93, Ankara, Güzel Sanatlar Matbaası, 1956, s. 17 (Bundan sonra **Hakimlerin İstiklali** olarak anılacaktır).

ve bunun arka planındaki Kral – Parlamento çatışması incelenecektir. Bugün varlığı tartışma konusu dahi yapılamayacak kadar benimsenmiş bir kamu hukuku kurumunun tarih sahnesinde ortaya çıkması için ne gibi koşulların bir araya geldiğinin ortaya koyulması, bu kurumun işlevine uygun biçimde varlığını sürdürebilmesi açısından yol gösterici olacaktır.

2. İngiliz Parlamentosunun Evrimi

2.1. Genel Olarak Parlamento Kavramı ve İngiliz Parlamente Rejimi

Ali Fuat Başgil'in aktardığı bilgiye göre "*Parlamento, lûgat manasiyle, müzakere eden, yani âzâsı, bir karara varmak üzere, birbirile muayyen mevzular üstünde konuşan heyet demektir ve bizim (meclis), (divan) kelimelerimizin karşılığıdır*"². Sözcük olarak parlamento Latince kökenli olup Türkçeye İtalyancadan gelmiştir³. Ancak hükümet sistemi olarak parlamente rejime ve parlamentoya anlamını kazandıran İngilizler olmuştur⁴. Tarihte başka toplumların da yönetimlerinde parlamentoya benzer kurumların oluşturulduğu görülse de bugünkü teknik anlamıyla parlamento İngiltere'de ortaya çıkmıştır⁵.

² Ali Fuat Başgil, **Esas Teşkilât Hukuku**, İstanbul, Baha Matbaası, 1960, Birinci Cilt: Türkiye Siyasi Rejimi ve Anayasa Prensipleri, Fasikül I-II, s. 330.

³ Başgil, **Esas Teşkilât Hukuku**, s. 330; Türk Dil Kurumu, **Güncel Türkçe Sözlük**, Çevrimiçi, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.549ecfc98f2610.79307218, 22 Nisan 2016.

⁴ Başgil, **Esas Teşkilât Hukuku**, s. 378; Kemal Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları: Ders Kitabı**, Güncelleştirilmiş ve Düzeltilmiş Beşinci Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2014, s. 251 (Bundan sonra **Anayasa Hukukunun Genel Esasları** olarak anılacaktır).

⁵ Başgil, İslam Halifesi Ömer devrindeki Şura Meclisi'ni parlamento kurumunun kökeni olmak bakımından İngiliz tecrübesinden daha erken dönemde gözlenen bir örnek olarak görmekte ancak bugünkü haliyle parlamentonun İngiliz tarihinin ürünü olduğunu kabul etmektedir. Başgil, **Esas Teşkilât Hukuku**, s. 378, dipnot 1. Halife Ömer devri kurumları için Bkz.: Başgil, **Esas Teşkilât Hukuku**, s. 68-70.

İngiliz Anayasa Hukuku'nda parlamento (*parliament*) sözcüğü kullanıldığında, Kral (Taç⁶), Lordlar Kamarası ve Avam Kamarası'ndan oluşan kurum bir bütünlük arz etmektedir⁷. Bunlar arasındaki güç ilişkileri tarihsel süreç içerisinde değişim göstermiş ve sonunda Kral'ın gücü onu sadece manevi ağırlığı bulunan bir kurum haline getirecek kadar sınırlandırılmıştır. Bu nedenle zaman içerisinde parlamento sözcüğü Lordlar Kamarası ve Avam Kamarası olarak anlaşılmış ve fakat Avam Kamarası'nın yetkilerinin ön plana çıkması sonucunda fiili olarak önem kazanan bu sonuncusu olmuştur⁸. Bununla birlikte Lordlar Kamarası yakın dönemde dahi yargı yetkisine sahip olmakla İngiliz Parlamentosu içerisinde önemini korumuştur⁹. Lordlar Kamarası, 2005 yılında kabul edilip 2009 yılında yürürlüğe giren *Constitutional Reform Act*¹⁰ öncesinde en yüksek temyiz mercii görevini ifa etmiştir¹¹. 2009 yılından itibaren bu yetki Lordlar Kamarası'ndan alınmış ve yeni kurulan *Supreme Court*'a verilmiştir¹².

İngiliz Parlamenter rejiminin bugünkü durumuna bakıldığında, öncelikle yasa yapma faaliyetinin Parlamento, Kabine ve Kral'ın birlikte katılımıyla gerçekleştiği görülmektedir. Yasaların hazırlanması, kabulü ve yürürlüğe girmesi bu üç kurumun da rol oynadığı bir süreçte gerçekleşmektedir¹³. İngiliz sisteminin geçirdiği evrimin sonucunda bugün gelinen

⁶ Kral'ın bir tüzel kişilik olarak teşekkül etmesi hakkında Bkz.: Frederic W. Maitland, "Bir Tüzel Kişi Olarak Taht", Çev. Ülker Yükselbaba, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt LXIV, Sayı 2, 2006, s. 411-430.

⁷ Başgil, **Esas Teşkilât Hukuku**, s. 394; D. C. M. Yardley, **Introduction to British Constitutional Law**, Second Edition, London, Butterworths, 1964, s. 8 (Bundan sonra **British Constitutional Law** olarak anılacaktır); Ayferi Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, Gözden Geçirilmiş, Yenilenmiş 13. Bası, İstanbul, Beta, 2011, s. 481.

⁸ Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, s. 481.

⁹ Sydney D. Bailey, **British Parliamentary Democracy**, London, George G. Harrap & Co. Ltd, 1959, s. 37-38.

¹⁰ Belgenin tam metni için Bkz.: Çevrimiçi, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/4/contents>, 22 Nisan 2016.

¹¹ Serkan Yolcu, İngiltere'de Kuvvetler Ayrılığı ve Yargı Bağımsızlığı Alanındaki Gelişmeler, Ankara, Seçkin, 2011, s. 90-91 (Bundan sonra İngiltere'de Kuvvetler Ayrılığı olarak anılacaktır); Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**, s. 255.

¹² Yolcu, İngiltere'de Kuvvetler Ayrılığı, s. 93-94.

¹³ Yardley, **British Constitutional Law**, s. 14-15.

noktada Kral'ın sadece manevi ağırlığından söz edilebilmektedir¹⁴. Bununla birlikte yasa yapma faaliyetinin tamamlanabilmesi için Kral'ın da katılımı gerekmektedir¹⁵. Ancak siyasi sorumluluğu üstlenmek, yürütme yetkilerini kullanan Kabine'ye düşmektedir¹⁶.

Kabine'nin oluşumu Parlamento'nun oluşumuyla aynı tarihsel süreç içerisinde gerçekleşmiştir. Parlamento ileride değinileceği üzere daha geniş tabanlı bir temsile dayalı olarak genişledikçe Kral da kendisine yakın gördüğü üyelerden bugünkü Kabine'nin kökeni sayılabilecek bir kurum oluşturmuştur¹⁷. Bu kurum Parlamento'nun gücü arttıkça buradaki çoğunluk arasından Kral tarafından seçilen üyelerden oluşmaya başlamıştır¹⁸. Parlamento'nun Kabine'yi düşürme yetkisinin ve buna karşılık Kabine'nin isteği üzerine Kral'ın Parlamento'yu fesih yetkisinin bulunması Parlamento ve Kabine arasındaki ilişkiyi belirlemektedir¹⁹. Kabine'nin başında yer alan Başbakanlık kurumunun oluşumu ise ilginç bir sürecin sonunda gerçekleşmiştir. İngiliz Kralı olan Alman *Hanover* Hanedanı²⁰ üyeleri yabancı oldukları bir ortamda toplantılara katılmak istemeyince Kabine toplantılarını başkan olarak yürüten Başbakan tarih sahnesine çıkmıştır²¹.

¹⁴ Arthur Berriedale Keith, **An Introduction to British Constitutional Law**, Oxford, At The Clarendon Press, 1931, s. 33 (Bundan sonra **British Constitutional Law** olarak anılacaktır). Kral'ın "Büyük İngiliz Ailesini" birleştiren güç olduğu belirtilmektedir. Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, s. 494. Kral'ın yetkilerinin çoğunluğunun sembolik ve törensel olduğu yönünde tespit için Bkz.: Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**, s. 252.

¹⁵ Başgil, **Esas Teşkilât Hukuku**, s. 384.

¹⁶ Başgil, **Esas Teşkilât Hukuku**, s. 386-387; Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**, s. 252.

¹⁷ Bailey, **British Parliamentary Democracy**, s. 161; Başgil, **Esas Teşkilât Hukuku**, s. 386.

¹⁸ Başgil, **Esas Teşkilât Hukuku**, s. 386.

¹⁹ Başgil, **Esas Teşkilât Hukuku**, s. 393; Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, s. 496-497.

²⁰ 1714 yılında 54 yaşında tahta çıkan Kral *George I* ile başlayan *Hanover* Hanedanı dönemi, 1910 yılında 68 yaşında vefat eden Kral *Edward VII* ile sona ermiştir. Hanedan mensupları hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Çevrimiçi, <http://www.britroyals.com/hanover.asp>, 22 Nisan 2016.

²¹ Başgil, **Esas Teşkilât Hukuku**, s. 387; Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**, s. 253.

2.2. Devletin Yasama Organı Olarak Parlamento Kurumunun Oluşumu

İngiltere’de Parlamento kurumunun kökeninde İngiliz Kralı’nın danışma meclisi olan Kral Konseyi bulunmaktadır²². Bu noktada İngiliz anayasal kurumlarının tarihsel süreç içerisinde bir sürekliliğe sahip olduğu söylenebilir ve yazılı bir anayasa yerine anayasal belgelerle yazılı hale getirilen geleneklerin bulunması bunu desteklemektedir ancak sürekliliğin ve geleneklerin bulunması, Ortaçağ kurumlarının modern yaşama uyarlanmadığı ve hiçbir değişiklik olmadığı anlamına gelmez²³.

Feodal toplumda henüz ulus devletler döneminde olduğu gibi bir merkezi otorite bulunmamaktadır ve bu nedenle Kral karar alma aşamasında feodal güç ilişkilerini göz önünde bulundurmaya zorundadır²⁴. Feodal güç ilişkilerinin taraflarını da Kral yanında, toprak mülkiyetine sahip olan soylular ve Hristiyanlığın Avrupa’daki etkisinden güç kazanan ruhban sınıfı oluşturmaktadır²⁵. Parlamento kurumunun İngiliz tarihindeki ilk görünümü olan Kral Konseyi (*Magnum Concilium*)’nde bu iki sınıfın üyeleri bulunmaktadır²⁶. Konsey’in dikkat çekici ve gelecekteki gelişmeler bakımından özel bir önemi haiz işlevi vergi salınması ve toplanmasının Konsey üyelerinin kefaleti altında gerçekleştirilmesidir²⁷. Böylece vergilendirme söz konusu olduğunda Kral’ın yetkilerinin oldukça erken dönemde sınırlandırıldığı ve bunun Parlamento’nun ilk yetkilerinden birisi olduğu görülmektedir. 1215 tarihli *Magna Carta* ile Parlamento’nun İngiliz tarihinde önemli rol oynamasının anahtarı olan “*temsilsiz vergi*

²² Keith, **British Constitutional Law**, s. 108; Başgil, **Esas Teşkilât Hukuku**, s. 379.

²³ David Lindsay Keir, **The Constitutional History of Modern Britain: 1485-1951**, Revised Fifth Edition, London, Adam and Charles Black, 1957, s. 1-2 (Bundan sonra **The Constitutional History of Modern Britain** olarak anılacaktır).

²⁴ Recai G. Okandan, **Umumi Amme Hukuku: Devletin Doğuşu, Pozitif ve Teorik Gelişmesi, Unsurları**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 295, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1968, s. 184 (Bundan sonra **Umumi Amme Hukuku** olarak anılacaktır).

²⁵ Ortaçağ Avrupa toplumunun feodal yapısı ve Katolik Kilisesi’nin etkisi hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Mehmet Semih Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2015, s. 129-136.

²⁶ Başgil, **Esas Teşkilât Hukuku**, s. 379.

²⁷ Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, s. 461-462.

olmaz” kuralı, yazılı belgede yer almakla, etkisini daha fazla göstermeye başlayacaktır²⁸. Bununla birlikte *Magna Carta*’nın Parlamento’nun ve temsilsiz vergi olmaz kuralının ortaya çıkışıyla bir ilgisi olmadığı veya ilk haliyle tam olarak bu kurumları yansıtmadığı yönünde görüşler bulunmaktadır ve özellikle 17. Yüzyılda Kral ile çatışma halindeyken, liberal hukukçular tarafından kendi taleplerine dayanak oluşturacak biçimde efsaneleştirildiği belirtilmektedir²⁹. Bir efsaneden söz ediliyor olsa dahi İngiliz anayasal gelişmelerinde dayanak olarak kullanılmakla belge önemini korumaktadır³⁰.

Parlamento’nun ortaya çıkışında ve bugünkü yapısına kavuşmasında en önemli etken sınıfsal yapıdaki değişimlerin dayatması nedeniyle daha geniş tabanlı bir meclisin oluşturulmasıdır³¹. Parlamento’nun kökeninde bulunan Kral Konseyi vasıtasıyla, yasama yetkisi Kral’da bulunmakla birlikte soylular ve ruhban sınıfı belirli ölçüde bu yetkinin kullanımına katılmaktadır ancak zamanla zenginleşen yeni bir sınıf olarak burjuva gelişmeye başladığında, yasama sürecine katılma talebi de gündeme gelmiştir. Bunların taleplerinin karşılanması sadece daha geniş tabanlı katılımı değil vergilerin kabul edilmesinde daha güçlü bir dayanağı da sağlamaktadır³².

²⁸ *Magna Carta* hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Theodoroe F. T. Plucknett, **A Concise History of the Common Law**, Revised and Enlarged Third Edition, London, Butterworth & Co. (Publishers) Ltd., 1940, s. 22-25 (Bundan sonra **History of the Common Law** olarak anılacaktır); H. V. Wiseman, “The Myth of Magna Carta”, **Ankara Hukuk Fakültesi 40. Yıl Armağanı**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 210, Ankara, Ajans – Türk Matbaası, 1966, s. 455-462, Türkçe çevirisi için Bkz.: H. V. Wiseman, “Magna Carta Efsanesi”, Çeviren: Münci Kapani, **Ankara Hukuk Fakültesi 40. Yıl Armağanı**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 210, Ankara, Ajans – Türk Matbaası, 1966, s. 463-471; Ersan İlal, “Magna Carta”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt XXXIV, Sayı 1-4, 1968, s. 210-242; Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 142-149.

²⁹ İlal, “Magna Carta”, s. 228-229, 235-239.

³⁰ Plucknett, **History of the Common Law**, s. 25.

³¹ Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, s. 463.

³² Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, s. 463.

Kral Konseyi (*Magnum Concilium*) 13. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Parlamento (*Parliament*) olarak anılmaya başlamıştır³³. Bu, kentli burjuva sınıfının da Parlamento'da yerini almaya başladığı döneme denk gelmektedir ki ileride bu sınıf İngiliz Kralı'nın yetkilerinin sınırlandırılmasında başrolü oynayacaktır³⁴.

Avam Kamarası ve Lordlar Kamarası'nın Parlamento kurumu olarak sahip olduğu iki önemli yetki vergi koyma ve yasama yetkisidir. Bunlardan yasama yetkisi, Kral'ın veto yetkisine sahip olması ve emirname yayımlama ve *jus dispensendi* kurumu vasıtasıyla yasaların uygulanmasını sınırlama yetkilerinin bulunması karşısında 17. Yüzyıla kadar uzunca bir süre tam anlamıyla Parlamento'nun elinde olmamıştır³⁵. Bu aşamada henüz Parlamento devletin yasama organı olarak görevini ifa etmemektedir.

Bugünkü İngiliz anayasal düzeni 17. Yüzyıl gelişmeleriyle şekillenmiştir. Bu yüzyılın henüz başında, 1604 yılında İngiliz Parlamentosu Kral *James I*'in tacı almasını bir yasayla (*act*) tanımıştır³⁶. Bu yasaya göre Parlamento üyeleri, Tanrı ve insan ürünü yasalar çerçevesinde *James I*'in krallığını tanıdıklarını beyan etmektedir³⁷. İngiliz düşünür John Locke³⁸'un aktardığı bilgiye göre 1603 ve 1609 yılında Parlamento'da yaptığı konuşmalarda da Kral *James I* kendi iktidarının yasalarla sınırlandırılmış olduğunu açıkça beyan etmektedir³⁹.

Kral *James I*, 17. yüzyıl boyunca Parlamento ile sorunlu bir ilişki içerisinde bulunan *Stuart* Hanedanı'nın mensubu olan ilk kraldır⁴⁰.

³³ Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, s. 463.

³⁴ Başgil, *Esas Teşkilât Hukuku*, s. 380.

³⁵ Başgil, *Esas Teşkilât Hukuku*, s. 381; Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, s. 464-466.

³⁶ Gemalmaz, *Devlet, Birey ve Özgürlük*, s. 249.

³⁷ Gemalmaz, *Devlet, Birey ve Özgürlük*, s. 249.

³⁸ John Locke, siyasi toplumun yani devletin oluşumunu toplumsal sözleşmeye dayandıran düşünürlerdendir. Bu düşünce doğal hukukçu bir yaklaşıma dayanmaktadır ve belirli zaman ve mekânda mevcut bulunan otoritelerin koyduğu kurallara rağmen geçerli olabilecek, doğal, evrensel, değişmez bazı değerlerin varlığına ilişkin bir varsayım üzerine kurulmuştur. Ancak bu varsayım vasıtasıyla Locke, Parlamento'nun tam anlamıyla bir yasama organı olarak Kral'a karşı kuvvet kazanmasının kuramsal zeminini hazırlamaktadır.

³⁹ Gemalmaz, *Devlet, Birey ve Özgürlük*, s. 247-249.

⁴⁰ 1603 yılında 36 yaşında tahta çıkan Kral *James I* ile başlayan *Stuart* Hanedanı dönemi,

Parlamento ile *Stuart* Hanedanı arasındaki sorunlu ilişki Parlamento çoğunluğunun Protestan, Hanedan'ın ise Katolik olmasından kaynaklanmaktadır⁴¹. *James I*'in oğlu *Charles I*'in ölümüne yol açacak gerilimin bir ayağını mezhep çatışması oluştururken diğer ayağını da vergilendirme üzerinden yürütülen güç mücadelesi oluşturmaktadır.

Vergilendirme demek mülkiyete müdahale demektir. Oysa sonraki yıllarda dönemin liberal burjuva söylemini geliştiren John Locke'a göre geniş anlamıyla mülkiyet, yaşam, özgürlük ve malvarlığını bir bütün olarak içerecek kadar önemlidir⁴². Öyle ki uygar yönetimin oluşturulmasının amacı bu geniş anlamda mülkiyetin korunmasıdır⁴³. Uygarlık öncesi doğa durumunda kendini ve başkalarını tehditlere karşı koruma ve cezalandırma yetkisinin herkese eşit olarak yayılmış olması, mülkiyetin korunmasında belirsiz bir ortam oluşturmakla olumsuzluk içermektedir ve siyasal toplumu oluşturan toplumsal sözleşmenin en önemli özelliği önceden herkeste bulunan kendisini ve başkalarını koruma ve cezalandırma yetkisinin herkesin ortak iradesi ile kabul edilmiş üstün bir otoriteye yani siyasal topluma devredilmesidir⁴⁴. Ancak bu devir sadece cezalandırma yetkisi bakımından mutlak olup daha önce belirtilen geniş anlamıyla mülkiyet bir doğal hak olarak bireyin elinde kalmaya devam et-

---

1714 yılında 49 yaşında vefat eden Kraliçe *Anne* ile sona ermiştir. Hanedan mensupları hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Çevrimiçi, <http://www.britroyals.com/stuart.asp>, 22 Nisan 2016.

⁴¹ Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, s. 467.

⁴² John Locke, **The Second Treatise of Government**, Edited with an Introduction by Thomas P. Peardon, New York, The Liberal Arts Press, 1952, s. 70-71, para. 123. Türkçe çeviri için Bkz.: John Locke, **Yönetim Üzerine İkinci İnceleme: Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme**, Çev. Fahri Bakırcı, 2. Baskı, Ankara, Ebabil, 2012, s. 81, para. 123 (Bundan sonra **Yönetim Üzerine İkinci İnceleme** olarak anılacaktır). Ayrıca Bkz.: Filiz Çulha Zabcı, "John Locke: Liberalizmin Düşüncedeki Öncüsü", **Kral-Devletten Ulus-Devlete**, Mehmet Ali Ağaoğulları, Filiz Çulha Zabcı, Reyda Ergün, 2. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2009, s. 188 (Bundan sonra "John Locke" olarak anılacaktır); Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 213.

⁴³ Locke, **The Second Treatise of Government**, s. 71, para. 124; Locke, **Yönetim Üzerine İkinci İnceleme**, s. 81, para. 124.

⁴⁴ İlhan F. Akın, **Kamu Hukuku**, 2. Bası, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınlarından No. 600, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1979, s. 133; Zabcı, "John Locke", s. 191; Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 213.

mektedir⁴⁵. Böylece 17. Yüzyıl gelişmeleri bakımından, doğal hak olarak mülkiyet hakkı Kral'ın yetkilerinin sınırlandırılmasında temel argüman haline getirilmektedir.

Kral *Charles I*'in savaşların finansmanı için para toplanması hususunda Parlamento ile karşı karşıya gelmesi ve geri çekilmek zorunda kalması üzerine, 17. yüzyılın ilk önemli anayasal belgesi vücut bulmuştur: *Haklar Dilekçesi (Petition of Rights)*⁴⁶. 1628 tarihli belgenin çalışmanın konusu bakımından önem taşıyan özelliği Parlamento onayı olmadan vergi toplanamayacağı yazılı bir anayasal ilke olarak açıkça beyan edilmesidir⁴⁷. Ancak *Charles I* bu belge sonrasında Parlamento'yu karşısına almaktan vazgeçmemiş ve 1629-1640 yılları arasında Parlamento'yu kapatacak kadar ileri gitmiştir⁴⁸. Parlamento 1640 yılında tekrar toplandığında Kral'a yönelik *Büyük Uyarı (The Great Remonstrance)* kararı alarak tepkisini ortaya koymuştur⁴⁹. Bu belgenin Parlamenter rejim bakımından önemli yönü, Parlamento'nun Kral tarafından dağıtılmasının Parlamento onayına bağlanmasının ve Kral'ın davetine gerek görülmeden kendiliğinden toplantı yapılmasının kabul edilmesidir⁵⁰. Parlamento kendi iradesi doğrultusunda toplanıp karar alma bakımından önemli bir adım atmıştır.

Charles I ve Parlamento arasındaki mücadelenin devamı kanlı olmuştur. 1645 yılında *Naseby Savaşı*'nda Parlamento ve Kral orduları karşı karşıya gelmiş ve Kral'ın ordusu yenilmiştir⁵¹. 1649 yılında Parlamento, *Charles I*'in yargılanmasına ilişkin bir yasa çıkarmış ve yargılama sonucunda verilen ölüm cezası *Charles I*'in kafası kesilerek infaz edilmiştir⁵².

⁴⁵ Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 213.

⁴⁶ Belgenin kabul edildiği dönemde yaşanan finansal krizler ve vergilendirilmeden doğan çatışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Christopher Hill, İngiltere'de Devrim Çağı: 1603-1714, İstanbul, İletişim Yayıncılık, 2016, s. 67-79 (Bundan sonra İngiltere'de Devrim Çağı olarak anılacaktır).

⁴⁷ Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 250; Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, s. 468.

⁴⁸ Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 251.

⁴⁹ Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, s. 469.

⁵⁰ Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, s. 469.

⁵¹ Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 251.

⁵² Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 251-252.

1661 yılında Kral *Charles II* tahta çıkana kadar *Oliver Cromwell* yönetiminde Cumhuriyet yönetimi denenmiş ancak Parlamento ile *Cromwell* arasında da gerilim yaşanmıştır⁵³. 1660 yılında *Charles II*'yi tahta davet eden yine Parlamento olacaktır⁵⁴.

Kral *Charles II* sonrasında *James II*'nin tahta geçmesi üzerine Parlamento ve Kral arasındaki gerilim tekrar tırmanışa geçmiştir. Katolik – Protestan gerilimi ekseninde süren mücadele sonucunda 1688 yılında Kral *James II* tahttan indirilerek yerine Hollanda'nın yöneticisi *William of Orange* ve eşi *Mary* getirilmiştir⁵⁵. *Mary, Stuart* Hanedanı üyesi olduğu için Hanedan'ın devamı çerçevesinde Kral değişikliği gerçekleştirilmiş olmaktadır. Aradaki fark Hanedan'ın Katolik üyeye değil Protestan üyeye devam etmesidir.

Parlamento tahta getirdiği yeni Kral'a yetkilerini 1689 tarihli *Haklar Bildirisi (Declaration of Rights)*'nin kabulü koşuluyla vermiştir⁵⁶. Bildirinin çalışmanın konusuyla ilgili bazı önemli maddeleriyle, Kral'ın yasaları veya icra edilmelerini askıya alma yetkisi kaldırılmış (m. 1), Parlamento onayı olmadan vergi toplanamayacağı (m. 4) ve barış zamanında sürekli bir ordu kurulamayacağı (m. 6), Parlamento üyelerinin serbest seçimle belirleneceği (m. 8) ve Parlamento çalışmalarındaki ifadelerinden dolayı suçlanamayacağı (m. 9) ve Parlamento'nun yasama faaliyeti için sık aralıklı olarak toplanacağı (m. 13) açıkça düzenlenmiştir⁵⁷. Tüm bu sözü edilen gelişmelerle 17. Yüzyılın sonuna gelindiğinde artık Parlamento bugünkü mahiyetine kavuşarak, tam anlamıyla yasama organı haline gelmiştir.

⁵³ Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 252; Zabcı, "John Locke", s. 133; Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, s. 470.

⁵⁴ Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 253; Zabcı, "John Locke", s. 134; Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, s. 470.

⁵⁵ Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 253-254: *James II*'nin Fransa'ya kaçmasına izin verilmiştir.

⁵⁶ Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 254. 1688 sonrasında hukuk alanında yaşanan diğer gelişmeler hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Hill, İngiltere'de Devrim Çağı, s. 353-355.

⁵⁷ Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 254-255; Plucknett, **History of the Common Law**, s. 59.

İleride görüleceği üzere hakimlik teminatına ilişkin ilk pozitif hukuk belgesinin de aynı dönemin ürünü olması tesadüf değildir.

3. Mutlak Monarşiye Karşı Hakimlik Teminatının Düzenlenmesi

3.1. İngiltere’de Kral’ın Mahkemelerinin Oluşumu

Feodal yapının hakim olduğu Ortaçağ’da, İngiltere’de de Avrupa’nın başka yerlerinde olduğu gibi bugün kamusal olarak nitelendirilen makamlar ve yetkiler özel hukuk ilişkilerine konu olabilir ve özellikle devredilebilir durumdaydı⁵⁸. Örneğin, esas olarak feodal beylere ilişkin güvenceleri içeren *Magna Carta*’da, bunların mülkiyetinde olan feodal mahkemelerin yargı yetkisinin tanındığı görülmektedir⁵⁹. Bununla birlikte aynı dönemde Kral’ın mahkemeleri⁶⁰ de faaliyetini sürdürmektedir ve zamanla bunlar ön plana çıkacaktır⁶¹. Hiç şüphesiz Kral’ın merkezi iktidarını kuvvetlendirmesiyle bu gelişmenin arasında bir bağlantı vardır. Özellikle 16. ve 17. Yüzyıllarda Avrupa’da ticaretle zenginleşmekte ve böylece siyasi güce kavuşmakta olan burjuva sınıfının, beraberinde ekonomik bütünleşme getirecek bir siyasi bütünleşmeyi sağlamak için

⁵⁸ R. M. Jackson, **The Machinery of Justice in England**, Second Edition, Cambridge, Cambridge University Press, 1953, s. 2.

⁵⁹ R. M. Jackson, **The Machinery of Justice in England**, s. 2. Feodal mahkemelerin yargı yetkisi öğretide açıkça *private jurisdiction* olarak ifade edilmektedir. Frederick Pollock, Frederic William Maitland, **The History of English Law: Before the Time of Edward I**, Second Edition, Volume I, Cambridge, Cambridge University Press, 1923, s. 43 (Bundan sonra **The History of English Law** olarak anılacaktır).

⁶⁰ Mahkeme sözcüğünün İngilizcesi olan *court* (Latincesi *curia*), Ortaçağ yapılarının ortasındaki avluyu ifade etmek için kullanılmaktadır. Zamanla bu yapıların kendileri için de *court* sözcüğü kullanılmaya başlanmıştır. Sözcük Ortaçağ’da çok farklı anlamlara gelebilmektedir. Örneğin, Kral ve soyluların düzenlediği eğlenceler de bu sözcükle ifade edilebilmektedir. Plucknett, **History of the Common Law**, s. 131-132.

⁶¹ Jackson, **The Machinery of Justice in England**, s. 2-3. Kral’ın mahkemelerinin diğer mahkemeler karşısında yargı yetkisinin arttığı tarihsel süreç hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Edward Jenks, **A Short History of English Law: From the Earliest Times to the End of the Year 1938**, Fifth Edition, London, Methuen & Co. Ltd., 1938, s. 71-82.

mutlak monarşiye verdiği destek⁶², karşılıklı olarak monarşinin ve burjuvanın faydasına olmuştur⁶³.

İngiltere’de bugün yasama, yürütme ve yargı olarak ayrılan üç organın da kökeninde, Kral *William I*⁶⁴’in çevresindeki yönetim işinde liyakat sahibi olan kişilerden oluşan *Curia Regis* kurumu bulunmaktadır⁶⁵. İngiltere coğrafyasına feodal yapının gelmesi de bu döneme rastlar. Bunun öncesinde feodal mahkemeden (manor mahkemeleri) çok yerleşim birimleri düzeyinde faaliyet gösteren *Courts of the County* bulunmaktadır ve bunlar varlıklarını bir süre daha sürdürebilmiştir⁶⁶. Bu mahkemelerin yargı yetkisi 1278 tarihli *Statute of Gloucester* ile önemli ölçüde sınırlandırılmıştır⁶⁷. Kral *William I* döneminde görülen bir diğer önemli gelişme Kilise’nin yargılama yetkisinin tanınması ve böylece *Ecclesiastical Courts*’un diğer mahkemelerin yanında bağımsız yargı yetkisine sahip olmasıdır⁶⁸.

⁶² Alaeddin Şenel, **Siyasal Düşünceler Tarihi: Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş**, Kısaltılmış ve Gözden Geçirilmiş 5. Basım, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2014, s. 308-309 (Bundan sonra **Siyasal Düşünceler Tarihi** olarak anılacaktır).

⁶³ Karşılıklı faydanın sağlanmadığı noktada mutlak monarşiler ile burjuva sınıfı karşı karşıya gelecektir. Şenel, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, s. 309-310. Parlamentoların güçlenmeye başlaması da bu döneme denk gelmektedir. Şenel, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, s. 310-311. Daha önce görüldüğü üzere İngiltere’deki gelişmeler esnasında liberal burjuva düşüncesinin temel argümanlarını ortaya koyan isim *John Locke* olmuştur. Şenel, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, s. 364-365.

⁶⁴ Kral *William I the Conqueror* (Fatih William), 1066-1087 tarihleri arasında tahtta bulunmuştur ve *Normandy* Hanedanı’nın ilk üyesidir. Hanedan mensupları hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Çevrimiçi, <http://www.britroyals.com/normans.htm>, 6 Mayıs 2016.

⁶⁵ Rudd, **The English Legal System**, s. 11; G. R. Y. Radcliffe, Geoffrey Cross, G. D. G. Hall, **The English Legal System**, Fourth Edition, London, Butterworths, 1964, s. 14, 25-27, 51-52.

⁶⁶ Jackson, **The Machinery of Justice in England**, s. 1-2; G. R. Rudd, **The English Legal System**, London, Butterworths, 1962, s. 10-11; Radcliffe, Cross, Hall, **The English Legal System**, s. 1-12.

⁶⁷ Rudd, **The English Legal System**, s. 11.

⁶⁸ Radcliffe, Cross, Hall, **The English Legal System**, s. 17. Kral’ın mahkemeleri ve diğer mahkemeler hakkında ayrıca Bkz.: Pollock, Maitland, **The History of English Law**, s. 527-532.

Curia Regis'in üstlendiği yargısal işlev başlarda Kral'ın çıkarlarını doğrudan etkileyen hususlarla sınırlıyken, zamanla yetkiler diğer kişilerin uyuşmazlıklarına kadar genişlemiştir⁶⁹. Parlamento ile Kral arasındaki mücadeleden söz edilirken vergilendirmenin temel gerilim noktalarından birisini oluşturduğuna değinilmişti. Burada da *Curia Regis*'ten doğan ilk mahkeme (*Henry I*⁷⁰ döneminde) olan *The Court of Exchequer*'in yetkisi, Kral'ın maliye işleriyle ilgili davaları kapsamaktadır⁷¹. Kral'ın feodal dönemin diğer özneleri karşısında elinde tuttuğu ilk yargılama yetkisinin konusunun vergilendirme olması, daha sonra Parlamento ile arasındaki en şiddetli çatışmaların da temelinde vergilendirmenin bulunduğu hatırlandığında önemli bir veri teşkil etmektedir.

İngiltere'nin bugünkü yargı sisteminin kökeni Kral'ın yargı sistemidir. Örneğin, *Constitutional Reform Act* ile yetkileri sınırlandırılmış olsa da hala alt dereceli mahkemelerin hakimlerinin azledilmesi gibi bu çalışmanın konusu bakımından önemli yetkileri olan *Lord Chancellor* kurumunun kökeninde de Kral'ın yazışmalarını yapan, eğitilmiş ve ruhban sınıfından olan görevli bulunmaktadır⁷². Öyle ki Kral'ın yakınında olan yüksek mahkeme hakimleri de sadece yargısal görevleri değil idari ve politik görevleri de yerine getirmektedir⁷³.

Kral'ın mahkemelerinin ve genel olarak bürokrasinin gelişmesinde *Tudor*⁷⁴ Hanedanı ile arasında sıkı bir bağ bulunan yeni zengin sınıfın (başka bir deyişle soylulaştırılmış burjuva) önemli rolü olmuştur⁷⁵. Bu dönem hakimlerinin genel eğilimi de Kral'ın lehinde faaliyet göstermek

⁶⁹ Radcliffe, Cross, Hall, **The English Legal System**, s. 14-15: *Common Law of England*, *Curia Regis* ile birlikte gelişmiştir.

⁷⁰ Kral *Henry I* (1100-1135), Kral *William I*'in en küçük oğludur.

⁷¹ Pollock, Maitland, **The History of English Law**, s. 109; Plucknett, **History of the Common Law**, s. 135; Rudd, **The English Legal System**, s. 12.

⁷² Radcliffe, Cross, Hall, **The English Legal System**, s. 114.

⁷³ Keir, **The Constitutional History of Modern Britain**, s. 29.

⁷⁴ 1485 yılında Kral *Henry VII*'nin tahta çıkmasıyla başlayan *Tudor* dönemi, 1603 yılında vefat eden Kraliçe *Elizabeth I* ile sona ermiştir. Hanedan üyeleri hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Çevrimiçi, <http://www.britroyals.com/tudor.htm>, 8 Mayıs 2016.

⁷⁵ Keir, **The Constitutional History of Modern Britain**, s. 6-8.

yönündedir⁷⁶. Ancak *Tudor* Hanedanı döneminde Kral'ın Katolik Kilisesi ile mücadelesine destek vermeyerek Kral karşısında yer alan Sir *Thomas More* bu noktada önemli bir istisna teşkil etmektedir. *More* soylulaştırılmış burjuva kesiminden olup Kral tarafından *Lord Chancellor* makamına getirilen bir hukukçudur⁷⁷. *More*, Katolik inancına aykırı olarak Kral'ın kendisini Kilise'nin başı ilan etmesi üzerine görevinden istifa etmiş ancak Kral'ın yasalarını meşrulaştırmak için kendisinden istenilen bağlılık yeminini vermediği için vatan haini olarak yargılanarak ölüm cezasına çarptırılmıştır ve kafası kesilerek öldürülmüştür⁷⁸.

Genel eğilimi daha kökten biçimde tersine çeviren önemli bir isim *Stuart* Hanedanı döneminde, Sir *Edward Coke* olacaktır⁷⁹. Kral ile yargı yetkisi noktasında tartışma içerisinde olan *Coke* 1616 yılında Kral tarafından görevinden azledilmiştir⁸⁰. Sonrasında başka hakimler de benzer biçimde azledilecektir⁸¹. *Stuart* Hanedanı döneminde sadece Kral ile Parlamento'nun değil Kral ile hakimlerin de çatışma içerisinde olduğu görülmektedir⁸². *Coke* hakimlikten azledilmesi sonrasında Parlamen-

⁷⁶ Keir, *The Constitutional History of Modern Britain*, s. 197.

⁷⁷ Mehmet Ali Ağaogulları, "Devlet İktidarının Sorgulanması", **Tanrı Devletinden Kral-Devlete: Siyasal Düşünceler**, Mehmet Ali Ağaogulları, Levent Köker, 6. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2013, s. 235-342, 240-244.

⁷⁸ Ağaogulları, "Devlet İktidarının Sorgulanması", s. 243-244. *More*'un yargılanmasını, konuyla ilgili *A Man for All Seasons* (Her Devrin Adamı) filmi üzerinden ayrıntılı olarak inceleyen ve davayla ilgili yasaların çevirisine yer veren bir çalışma olarak Bkz.: Muzaffer Dülger, "Her Devrin Adamı: Thomas More Davası", **Hukuku Sinemada Görmek**, Derleyen: Sevtap Metin, İstanbul, Tekin Yayınevi, 2015, s. 133-154. *More* öncesinde *Lord Chancellor* makamına getirilenlerin genelde aynı zamanda başpiskoposluk görevinde bulunduğunu da hatırlatmak gerekir. Dülger, "Her Devrin Adamı: Thomas More Davası", s. 133, dipnot 3.

⁷⁹ Keir, *The Constitutional History of Modern Britain*, s. 197-198: Sir *Edward Coke*, 1606 yılında *Chief Justice of Common Pleas* olarak atanmıştır (s. 198). Hatırlatılmalıdır ki *Coke*, *Tudor* Hanedanı döneminde Kraliçe'nin (*Elizabeth I*) destekçilerindedir. Plucknett, **History of the Common Law**, s. 217.

⁸⁰ Keir, *The Constitutional History of Modern Britain*, s. 198-200.

⁸¹ Keir, *The Constitutional History of Modern Britain*, s. 200-202.

⁸² I. Naamani Tarkow, "The Significance of the Act of Settlement in the Evolution of English Democracy", **Political Science Quarterly**, Vol. LVIII, No. 4, 1943, s. 537-561, 556-557 (Bundan sonra "The Significance of the Act of Settlement" olarak anılacaktır).

ter olarak mücadelesine devam etmiş ve daha önce sözü edilen *Haklar Dilekçesi*'nin sunulması *Coke*'un önerisiyle gerçekleşmiştir⁸³. *Haklar Dilekçesi*'nin kabulü öncesindeki süreçte hakimler, Kral *Charles I*'in savaş için vergi toplamaya çalışması üzerine Kral'ın zorunlu ödünç para verilmesine ilişkin kararını yasadışı bulmuştur⁸⁴. Kral ile burjuvanın karşılıklı fayda sağlamasıyla oluşan mutlak monarşi, bu ikisinin çatışmasıyla sınırlandırılacaktır. Mutlak monarşinin ürünü olan Kral'ın mahkemeleri de bu gelişmelere paralel olarak Kral karşısında bağımsızlığını kazanacaktır.

3.2. Hakimlik Teminatını Düzenleyen İlk Belge Olarak Act of Settlement

Hakimlik teminatına ilişkin ilk pozitif hukuk düzenlemesi 1701 tarihli *Act of Settlement*'tir⁸⁵ ve düzenlemenin getiriliş amacı Kral'ın kendi isteği doğrultusunda karar vermeyen hakimleri görevinden azledebilmesinin önüne geçilmesidir⁸⁶. Görüldüğü üzere tarihin belirli bir aşamasında, siyasi iktidarını ve yargı sistemini merkezileştirmiş olan Kral'ın sınırlandırılmasında hakimlik teminatı pozitif hukuk dayanağına kavuşmuştur. Mutlak monarşinin sınırlandırılmasında işlev üstlenen bir kurumu düşünebilmek için öncelikle mutlak monarşi aşamasına gelinmiş olması gerekmiştir. Kamusal makamların feodal ilişkiler çerçevesinde devredilebildiği bir ortamda kamusal makama ilişkin güvence değil kişisel, feodal sözleşmeye ilişkin güvenceden söz edilebilir. Bununla birlikte

⁸³ Plucknett, **History of the Common Law**, s. 218-219.

⁸⁴ Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 250.

⁸⁵ Kapani, **Hakimlerin İstiklali**, s. 90. *Haklar Bildirisi*'nin taslak metninde hakimlik teminatına ilişkin düzenleme bulunmaktaydı ancak kabul edilen metinde buna yer verilmedi. Robert Stevens, "The Act of Settlement and the Questionable History of Judicial Independence", **Oxford University Commonwealth Law Journal**, Vol. I, No. 2, 2001, s. 253-267, 257 (Bundan sonra "The Act of Settlement" olarak anılacaktır).

⁸⁶ Çevrimiçi, <https://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-the-government-and-the-constitution/jud-acc-ind/independence/>, 23 Nisan 2016. Bununla birlikte Kral'ın ve mahkemelerinin güçlendiği *Tudor* Hanedanı döneminde, uygulamada hakimlik teminatının gözetildiği de belirtilmektedir. Keir, **The Constitutional History of Modern Britain**, s. 29. Ancak unutulmamalıdır ki Kral karşısında teminata sahip olma talebinin gelişmesi için önce Kral ile çatışma içerisine girilen koşulların oluşması gerekmektedir.

Fransız tarihinde hakimlik teminatı kurumunun kökenlerinin çok daha eski tarihlere kadar götürülerek tartışıldığı görülmektedir⁸⁷. *Kapani*'nin de katıldığı görüşe göre kamusal makamların satılması ve bunun karşılığında satın alana Kral tarafından güvence verilmesi uygulaması sonucunda, 16. yüzyıl başlarında, kurum ortaya çıkmıştır⁸⁸. Böyle bir yaklaşımla İngiliz tarihi hakkında değerlendirme yapılacak olursa, daha önce değinildiği üzere benzer feodal güvenceler içermekte olan *Magna Carta*'ya kadar geriye gitmek mümkündür. Bu çalışmada tercih edilen görüşe göreyse Fransız tarihinde İngiltere'de olduğu gibi bir hakimlik teminatı ancak 1789 devrimi döneminde kabul edilen belgelerde görülebilmektedir. Bunlardan, bu çalışmanın yazarının ulaşabildiği, ilki 1788 tarihli Paris Parlamentosu Bildirisi'dir. Bildiri'yi hazırlayanlar Fransa Kralı'nı sınırlayan temel kanunları sayarken, hakimlerin azledilememesinden de söz etmektedir⁸⁹. Fransız Ulusal Meclisi tarafından kabul edilen, 1789 tarihli Feodal Sistemin İlgası Kararnamesi ise şu hükmü içermektedir (m. 7):

“Yargısal ya da yerel yönetim makamlarının satılması yasaklanmıştır. Adalet ücretsiz olacaktır. Ancak halen görevde bulunan yargıçlar görevlerini ifa etmeyi sürdürecekler ve onlara ödenecek ücreti Meclis tespit edene dek aylıklarını alacaklardır”⁹⁰.

Böylece feodal dönemde görülen kamusal makamların satılması uygulaması devrimle birlikte kaldırılmaktadır. Hakimlerin durumunu Meclis belirlemektedir ve mevcut hakimlere ilişkin güvenceler açıkça düzenlenmektedir.

4. Parlamento'nun ve Yargı Bağımsızlığının Birlikte Gelişmesi

17. Yüzyıl sonunda İngiltere'de Parlamento'nun geldiği noktayı *John Locke*'un yasamanın üstünlüğüne ilişkin görüşlerinden takip etmek mümkündür. *Locke*'a göre yasama, siyasal iktidarın toplum ve üyelerini

⁸⁷ Kapani, **Hakimlerin İstiklali**, s. 86-90.

⁸⁸ Kapani, **Hakimlerin İstiklali**, s. 88-89.

⁸⁹ Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 284.

⁹⁰ Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 286.

koruma amacıyla nasıl kullanılacağını belirleyen kuvvettir⁹¹. Yasalar bir kerede yapılabilir ama sürekli olarak uygulanması gerekecektir ve Yasaların sürekli olarak uygulanması Yürütme kuvvetinin görev alanı içerisine girmektedir⁹². Yürütme kuvvetinin ayrılması sadece yasama ve yürütme işlevlerinin süreklilik açısından farklı mahiyette olmalarından kaynaklanmaz, *Locke*, Yasama kuvvetini kullananların da kendi ürünleri olan yasalarla bağlı olmalarının bu yöntemle sağlanacağını belirtmektedir⁹³. Yasama ve yürütmeyi birbirinden ayıran *Locke*, sonraki aşama bakımından yasamanın üstünlüğünü savunmaktadır. *Locke*'a göre siyasal toplumun ilk ve temel pozitif yasası Yasama'nın kurulmasıdır ve Yasama'nın kendisinin de tabii olduğu ilk ve temel doğa yasası toplumun ve her bir üyesinin korunmasıdır⁹⁴. Yasama yetkisi keyfi olarak kullanılamaz, doğal hukuk çerçevesinde kullanılacaktır⁹⁵. Bununla birlikte göz önünde bulundurulacak dört sınırlama daha söz konusudur. Öncelikle yasalar genel olmalıdır, ikinci olarak yasanın nihai amacı halkın yararı olmalıdır, üçüncü sınır mülkiyete yönelik keyfi müdahalede bulunulamamasıdır ve son olarak yasama yetkisi devredilemez⁹⁶. *Locke*, 17. Yüzyılda yaşanan gelişmelerin de etkisiyle Yasama yetkisini diğer tüm yetkilere üstün olarak konumlandırmış ve diğer yetkilerin bundan kaynaklanabileceğini açıkça belirtmiştir⁹⁷. Öyle ki *Locke*'un meşru direnme hakkının varlığı için ara-

⁹¹ *Locke, The Second Treatise of Government*, s. 82, para. 143; *Locke, Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, s. 95, para. 143; Zabcı, "John Locke", s. 208-209; Gemalmaz, *Devlet, Birey ve Özgürlük*, s. 218.

⁹² *Locke, The Second Treatise of Government*, s. 82-83, para. 143-144; *Locke, Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, s. 95-96, para. 143-144; Zabcı, "John Locke", s. 209; Gemalmaz, *Devlet, Birey ve Özgürlük*, s. 218.

⁹³ *Locke, The Second Treatise of Government*, s. 82, para. 143; *Locke, Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, s. 95-96, para. 143.

⁹⁴ *Locke, The Second Treatise of Government*, s. 75-76, para. 134; *Locke, Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, s. 87, para. 134.

⁹⁵ Gemalmaz, *Devlet, Birey ve Özgürlük*, s. 217-218.

⁹⁶ *Locke, The Second Treatise of Government*, s. 81-82, para. 142; *Locke, Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, s. 94, para. 142.

⁹⁷ *Locke, The Second Treatise of Government*, s. 85, para. 150; *Locke, Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, s. 99, para. 150; Plucknett, *History of the Common Law*, s. 62-63; George Sabine, *Siyasal Düşünceler Tarihi II Yeni Çağ*, Çev. Alp Öktem, Ankara, Sevinç Matbaası, 1969, s. 221; Okandan, *Umumi Amme Hukuku*, s. 555; Akın, *Kamu*

diği, başkasının zararına olarak yasaların çiğnenmesi ve yasanın verdiği yetkilerin aşılması koşullarının⁹⁸ İngiliz tarihinde Kral ve Parlamento arasındaki çekişmelerde somutlaştığı ve direnme hakkı vasıtasıyla Kral'ın tahtından indirilmesinin dahi meşrulaştırılabildiği görülmektedir⁹⁹. Locke, tüm bu kuramsal düzlemde yasama, yürütme ve federatif kuvvetten söz etmekte ancak yargıya kuvvetler ayrılığı düşüncesinde açıkça yer vermemektedir¹⁰⁰. Temel mesele Kral ile Parlamento'nun savaşında hangi tarafın üstün gelmesi gerektiğidir.

Parlamento'nun yasama yetkisine sahip olması ve Kral'ı sınırlandırması 17. Yüzyıl boyunca süren çatışmaların sonucunda elde edilen kazanımlardır. *Act of Settlement*, bunları tamamlayan¹⁰¹ bir belge olarak yürürlüğe girmiştir. Hakimlik teminatı dışında, Kral'ın Protestan olabileceği¹⁰², Parlamento'nun onayı olmadan ülke dışına çıkamayacağı, Kral yararına çalışan veya Krallıktan maaş alanların Avam Kamarası'na giremeyeceği ve Avam Kamarası'nın suçladığı Kral Konseyi (yani Kabine) üyelerinin yargılanmalarının engellenemeyeceği gibi hususlar düzenlenmektedir¹⁰³.

Hukuku, s. 136; Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 219.

⁹⁸ Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 220.

⁹⁹ Zabcı, "John Locke", s. 231-232.

¹⁰⁰ Locke, **The Second Treatise of Government**, s. 82-84, para. 143-148; Locke, **Yönetim Üzerine İkinci İnceleme**, s. 95-97, para. 143-148. Bunun sebebi öğretilerde tartışmalıdır. Zabcı, "John Locke", s. 208, dipnot 125.

¹⁰¹ Öğretilerde bu belgenin İngiliz anayasal düzenini mühürlediği dahi dile getirilmektedir. H. Hallam, **Constitutional History of England** (from the 5th London ed., New York, n.d.), p. 599'a atıfla Tarkow, "The Significance of the Act of Settlement", s. 537.

¹⁰² Bu koşul hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Keith, **British Constitutional Law**, s. 33-34. Kral'ın veya Kraliçe'nin Katolik olmamasına ilişkin bir düzenleme içermekle *Act of Settlement*, İngiliz Hukuku'nda hala yürürlükte olarak Katolik karşıtı hüküm içeren tek yasadır ve ayrımcılık oluşturduğu yönünde eleştiriler doğrultusunda tartışma konusu oluşturmaktadır. Fergus Kerr OP, "Comment: The Act of Settlement", **New Blackfriars**, Volume 90, Issue 1028, 2009, s. 401-402.

¹⁰³ Plucknett, **History of the Common Law**, s. 59-60; Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 256; Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, s. 473. Bu düzenlemelerin hangi tarihsel bağlamda kabul edildiği ve İngiliz anayasal düzenine etkileri hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Tarkow, "The Significance of the Act of Settlement", s. 537-561.

Act of Settlement'in hakimlik teminatına ilişkin düzenlemesine göre, sadece Parlamento'nun her iki kanadının talebi üzerine Kral veya Kraliçe, hakimlerin azledilmesine karar verebilmektedir¹⁰⁴. *Act of Settlement*'in sağladığı ve daha sonra başka kanuni düzenlemelerde de yer alan güvence, sadece üst dereceli mahkemeler bakımından geçerli olmaktadır¹⁰⁵. Günümüzde bunlar, *High Court* ve *Court of Appeal*'dir¹⁰⁶. *Constitutional Reform Act* ile kurulan *Supreme Court* üyeleri için de aynı güvence geçerli olacak biçimde düzenleme yapılmıştır (m. 33). Alt dereceli mahkemeler bakımından hakimlik teminatı meselesinin kilit ismi, hakimleri azletme yetkisine sahip *Lord Chancellor* olmaktadır¹⁰⁷. Bu mahkemelerin durumu çok dağınık bir mevzuatta düzenleme konusunu oluşturmaktadır¹⁰⁸. *Lord Chancellor*'ın yetkileri *Constitutional Reform Act* ile düzenlenen önemli hususlardan birisi olmuştur. Bu kanundan önce *Lord Chancellor*, hem yargının hem Lordlar Kamarası'nın başıdır ve bunlara ekli birçok görevin yanında Kabine'nin adalet bakanı gibi görev ifa eden üyesi olarak görülmektedir¹⁰⁹. *Constitutional Reform Act*, *Lord Chancellor*'ın yargıyla ilgili yetkilerini İngiltere ve Galler Mahkemeleri Başkanı'na, yani *Lord Chief Justice*'e devretmektedir¹¹⁰. *Lord Chancellor*'ın ifa ettiği adalet bakanlığı

¹⁰⁴ Gemalmaz, **Devlet, Birey ve Özgürlük**, s. 256. Burada öngörülen usul, tarihsel süreç içerisinde Lordlar Kamarası'nın kanunların kabul edilmesindeki yetkileri oldukça kısıtlandığı ve Avam Kamarası'yla aynı yönde karar alması gerekeceği için, kanunların kabulündekinden daha sıkı güvence getiren bir usul olarak görülmektedir. Kapani, **Hakimlerin İstiklali**, s. 97.

¹⁰⁵ Reference Division Central Office of Information London, **The English Legal System**, London, Reference Division Central Office of Information London, 1962, s. 21; Radcliffe, Cross, Hall, **The English Legal System**, s. 390.

¹⁰⁶ Yolcu, İngiltere'de Kuvvetler Ayrılığı, s. 133. Kabine üyesi olan *Lord Chancellor* bu güvencenin dışında kalmaktadır. Reference Division Central Office of Information London, **The English Legal System**, s. 21; Walker, R. J. Walker, **The English Legal System**, Fifth Edition, London, Butterworths, 1980, s. 219, dipnot 1.

¹⁰⁷ Reference Division Central Office of Information London, **The English Legal System**, s. 21; Radcliffe, Cross, Hall, **The English Legal System**, s. 390.

¹⁰⁸ Ayrıntılı bilgi için Bkz.: Sibel İnceoğlu, **Yargıcın Davranış İlkeleri: Yargı Bağımsızlığı ve Yargıya Güven Ekseninde**, İstanbul, Beta, 2008, s. 180-182 (Bundan sonra **Yargıcın Davranış İlkeleri** olarak anılacaktır); Yolcu, İngiltere'de Kuvvetler Ayrılığı, s. 134.

¹⁰⁹ Yolcu, İngiltere'de Kuvvetler Ayrılığı, s. 61-62.

¹¹⁰ Yolcu, İngiltere'de Kuvvetler Ayrılığı, s. 78-79; Çevrimiçi, <https://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-the-government-and-the-constitution/constitu->

görevi devam etmektedir¹¹¹. Bu çalışma bakımından önemli olan nokta, bundan sonra *Lord Chancellor*'ın alt dereceli mahkeme hakimlerini azletme yetkisini kullanırken *Lord Chief Justice*'in uygun bulmasının da aranacak olmasıdır¹¹².

17. Yüzyıl gelişmeleri ve bunu tamamlayan *Act of Settlement* birlikte değerlendirildiğinde, Parlamento'nun, Kral karşısında elde ettiği üstünlüğün bir unsuru olarak hakimlerin azledilmesini kendi iradesine tabi kıldığı ve Parlamento ile Kral arasındaki mücadeleden Parlamento'nun galip çıkmasının, hakimlik teminatına ilişkin ilk pozitif hukuk düzenlemesini sonuçladığı görülmektedir. Hakimlerin azledilmesine ilişkin bu usul 17 defa işletilmiş¹¹³ ve sadece 1 hakim azledilmiştir¹¹⁴. O da 1830 yılında yolsuzluk gerekçesiyle azledilen *Irish High Court of Admiralty* hakimi *Sir Jonah Barrington*'dir¹¹⁵.

İngiliz tarihi içerisinde mutlak monarşinin sınırlandığı dönemde, modern koşullarda ortaya çıkan hakimlik teminatı, İngiliz anayasal düzenini oluşturan temel belgelerden birisiyle 1701 yılında ve yüksek mahkeme hakimleriyle sınırlı olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemede yargı organına verilen güvence Kral karşısında Parlamento korumasından ibarettir. Öyle ki bu düzenleme Parlamento'nun hakimlik kadrolarında ve maaşlarında değişiklik yapan kanunlarına karşı herhangi bir güvence içermemektedir¹¹⁶.

[tional-reform/](#), 23 Nisan 2016.

¹¹¹ Yolcu, İngiltere'de Kuvvetler Ayrılığı, s. 77.

¹¹² Bunların ikisi de Başbakan'ın önerisi üzerine Kral veya Kraliçe tarafından atanmaktadır. Reference Division Central Office of Information London, **The English Legal System**, s. 20; Radcliffe, Cross, Hall, **The English Legal System**, s. 390; Walker, Walker, **The English Legal System**, s. 219. Hakimlerin disiplin işlerinin geneli bakımında bu ikisinin işbirliğine dayalı bir süreç öngörülmektedir. Ayrıntılı bilgi için Bkz.: İnceoğlu, **Yargıcın Davranış İlkeleri**, s. 185-194.

¹¹³ İnceoğlu, **Yargıcın Davranış İlkeleri**, s. 178.

¹¹⁴ Reference Division Central Office of Information London, **The English Legal System**, s. 21; İnceoğlu, **Yargıcın Davranış İlkeleri**, s. 178.

¹¹⁵ Çevrimiçi, <https://www.judiciary.gov.uk/about-the-judiciary/the-judiciary-the-government-and-the-constitution/jud-acc-ind/judges-and-parliament/>, 23 Nisan 2016.

¹¹⁶ Jackson, **The Machinery of Justice in England**, s. 224-225.

Act of Settlement ile düzenlenen hakimlik teminatının kapsamının daha iyi anlaşılması için bir karşılaştırma yapılacak olursa bugün hala geçerli olan İngiliz hakimlik teminatı kurumu ilk bakışta, yürürlükteki Türk mevzuatı karşısında, yazı düzleminde oldukça yetersiz görülebilir. Mesela 1982 tarihli Anayasa¹¹⁷'da m. 139/1'de hakimlik teminatının unsurları ayrıntılı olarak sayılmaktadır:

“Hakimler ve savcılar azlolunamaz¹¹⁸, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan¹¹⁹ önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz”¹²⁰.

Hakimlerin görevlerine ilişkin düzenlemelerin şekli anlamda kanunla yapılacağına açıkça belirtilmiş olması da hakimlik teminatını destekleyen bir düzenlemedir (m. 140/3). Konuyla ilgili düzenlemeler Hakimler ve Savcılar Kanunu¹²¹'nda bulunmaktadır. Anayasa m. 159/8'e göre hakimlerin atanma ve disiplin işleriyle ilgili olarak Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu yetkilendirilmiştir ve görevden uzaklaştırmaya kadar

¹¹⁷ Kanun Numarası: 2709, Tarih: 18 Ekim 1982; Resmi Gazete, Tarih: 9 Kasım 1982, Sayı: 17863 (Mükerrer).

¹¹⁸ Azledilememe kuralının, idari göreve atama yoluyla etraftan dolaşmaması için bu tür atamalar hakkında özel düzenlemeler yapılmaktadır. Anayasa m. 159/12'de, “Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar ile adalet müfettişlerini ve hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçileri, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir” düzenlemesine yer verilmiştir. Murat Yanık, **Yargının Yönetimi ve Denetimi**, İstanbul, Der Yayınları, 2014, s. 182.

¹¹⁹ Anayasa m. 140/4'e göre, “Hakimler ve savcılar altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler; askeri hakimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri kanunda gösterilir”.

¹²⁰ Hakimlik teminatının unsurları bu düzenlemeyle ortaya koyulmaktadır. 1982 öncesi anayasal düzenlerinde de anayasa ve/veya kanun düzleminde bu temel güvencelere yer verilmektedir. 1924 Anayasası döneminde hakimlik teminatına ilişkin ayrıntılı bilgi için Bkz.: Tahsin İstanbullu, **Hakimler ve Hukuku**, İstanbul, Koşkun Basımevi, 1939, s. 119-135. 1961 Anayasası döneminde hakimlik teminatı hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Baki Kuru, **Hakim ve Savcılarının Bağımsızlığı ve Teminatı**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 214, Ankara, Sevinç Matbaası, 1966, s. 29-59; Şeref Ünal, **Anayasa Hukuku Açısından Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Hakimlik Teminatı**, Adalet Bakanlığı Yayınları Yeni Seri No: 55, Ankara, Yarı Açık Cezaevi Matbaası, 1982, s. 34-50.

¹²¹ Kanun Numarası: 2802, Tarih: 24 Şubat 1983; Resmi Gazete, Tarih: 26 Şubat 1983, Sayı: 17971.

varacak yaptırımlar uygulayabilir. Kurul'un meslekten çıkarma kararlarına karşı yargı yoluna başvurulabilir (m. 159/10).

Türk mevzuatına bakıldığında anlaşıldığı üzere yazılı düzlemde Türk hakimlerinin daha sıkı güvenceler çerçevesinde korunduğu görülmektedir. Yazılı bir anayasada açık ve ayrıntılı olarak, tüm hakimleri kapsayacak biçimde düzenlenmiş bir hakimlik teminatı kurumunun varlığı, disiplin işlerinin şekli kanunla düzenlenecek olması ve oluşumunda yargı üyelerinin de pay sahibi olduğu bir Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu vasıtasıyla bu tür işlerin yürütülecek olması (m. 159/3)¹²², Kurul'un meslekten çıkarma kararlarına karşı yargı yolunun açık olması ve yüksek mahkeme üyelerinin disiplin işlerinin kuruluş kanunlarında öngörüldüğü üzere mahkeme teşkilatı içerisinde sonuca bağlanması¹²³, İngiliz sistemindeki ne göre daha sıkı bir hakimlik teminatının varlığını düşündürmektedir. Yazılı olanın uygulanması ve bunun gelenekselleşmesi bakımından aynı tespiti yapmak mümkün olamayabilir. Bu çalışmanın yazarına göre aradaki en önemli fark, İngiliz devrimlerinin yaşandığı 17. Yüzyıl geli-

¹²² Kurul'un başkanı Adalet Bakanı'dır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı tabii üyedir. Geriye kalan 20 asıl üyeden 4'ü Cumhurbaşkanı, 3'ü Yargıtay Genel Kurulu, 2'si Danıştay Genel Kurulu, 1'i Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu, 7'si adli yargı hakim ve savcılar ve 3'ü idari yargı hakim ve savcılar tarafından seçilmektedir.

¹²³ Bunun için Anayasa Mahkemesi'nde Genel Kurul karar almaktadır. Genel Kurul'un uygulayabileceği en ağır yaptırım "üyelikten çekilmeye davet" etmektir. Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun (Kanun Numarası: 6216, Tarih: 30 Mart 2011; Resmi Gazete, Tarih: 3 Nisan 2011, Sayı: 27894) m. 18-19. Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nde ise kurum içerisinde oluşturulan Yüksek Disiplin Kurulu karar almaktadır. Bu kurulların uygulayabileceği en ağır yaptırım "görevden çekilmeye davet" etmek (Yargıtay Kanunu (Kanun Numarası: 2797, Tarih: 4 Şubat 1983; Resmi Gazete, Tarih: 8 Şubat 1983, Sayı: 17953) m. 19, 43; Askeri Yargıtay Kanunu (Kanun Numarası: 1600, Tarih: 27 Haziran 1972; Resmi Gazete, Tarih: 8 Temmuz 1972, Sayı: 14239) m. 34-36; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu (Kanun Numarası: 1602, Tarih: 4 Temmuz 1972; Resmi Gazete, Tarih: 20 Temmuz 1972, Sayı: 14251) m. 28-31) veya "hizmet süresine göre istifa etmeye veya emekliliğini istemeye" davet etmektir (Danıştay Kanunu (Kanun Numarası: 2575, Tarih: 6 Ocak 1982; Resmi Gazete, Tarih: 20 Ocak 1982, Sayı: 17580) m. 53, 67-75). Kurul kararlarına karşı itiraz (Yargıtay Kanunu, Askeri Yargıtay Kanunu ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu) veya dava (Danıştay Kanunu) yolu da düzenlenmektedir.

melerinin ifade ettiklerinin ayrıntılı yazılı düzenlemelerden daha anlaşılır ve etkili olmasıdır¹²⁴.

5. Sonuç

Tarihi olanla güncel olan arasında bağ kurmak söz konusu olduğunda İngiliz anayasal gelişmeleri, modern kurumların oluşumunda evrimci bir yöntem tercih edildiği için olsa gerek, oldukça sağlam bağlantı noktalarına sahiptir. Hakimlik teminatı kurumunun ortaya çıkışı bakımından da bugünkü İngiliz anayasal düzeninin oluşum dönemi olan 17. Yüzyılın siyasi ve hukuki gelişmeleri, kuralın formüle edilmesinde belirleyici olmuştur. Görüldüğü üzere hakimlik teminatının ilk defa bir pozitif hukuk belgesinde, yani modern anlamda bir yasama organı tarafından yürürlüğe konulan bir belgede, yer alması için öncelikle Ortaçağ'ın siyasi ve hukuki yapısının değişmesi, böylece Kral'ın mahkemelerinin oluşumuyla modern yargı sisteminin temelini atılması ve sonrasında Parlamento'nun Kral'ın sınırlandırılması için verdiği mücadeleden üstün yasama yetkisini kazanarak galip çıkması gerekmiştir. Asgari olarak hakimlerin azledilememesini ifade eden hakimlik teminatının izleri daha erken tarihlerde veya farklı coğrafyalarda gözlenebilir olsa da modern hukuk kurumu olarak hakimlik teminatının ortaya çıkışı İngiliz anayasal gelişmelerinin ürünüdür. Türk düzenlemesiyle karşılaştırıldığında görüldüğü gibi aslında yazılı düzlemde oldukça sınırlı bir güvence içermekle birlikte arka planındaki tarihi gelişmelerden aldığı güçle *Act of Settlement* oldukça vurgulu bir hakimlik teminatı düzenlemesi içermektedir.

¹²⁴ İngiliz Hukuku'nda genel olarak yargı bağımsızlığına ilişkin güvencelerin yeterliliği tartışma konusu olmaya devam etmektedir. *Act of Settlement* veya sonrasında yürürlüğe giren diğer yasalar hakimleri mutlak nitelikte bir bağımsızlığa kavuşturmuş değildir. Stevens, "The Act of Settlement", s. 262-267.